

Právo rodičov na výchovu svojich detí (II)

Rodičia nie sú jediní, ktorí majú legitímne právo v otázkach výchovy. Aj štát aj Cirkev, z rôznych dôvodov, majú v tejto oblasti nevyhnutné povinnosti.

21.03.2014

Predchádzajúci článok sa zaoberal prirodzenými základmi práva rodičov na výchovu svojich detí, s univerzálnou a neodňateľnou podstatou tohto práva. Tieto úvahy

nám umožnili pohľad na školu ako na predĺženie formatívneho úsilia, ktoré by sa malo odohrávať doma. Musíme si však tiež uvedomiť, že rodičia nie sú jediní, ktorí majú legitímne právo v otázkach výchovy. Ako štát, tak aj Cirkev, z rôznych dôvodov, majú v tejto oblasti nevyhnutné povinnosti.

Úloha štátu vo výchove a vzdelávaní

Existuje mnoho dobrých dôvodov, prečo je záujem verejnej správy o výchovu oprávnený. Z praktického hľadiska efektívne šírenie slobody a spoločensko-ekonomického pokroku spoločnosti je nevyhnutne podmienené schopnosťou verejnej správy garantovať istú úroveň kultúrneho rozvoja. Zložitá spoločnosť môže správne fungovať len s adekvátnou distribúciou informácií a vedomostí medzi občanmi, spolu so zdravým

chápaním čností a noriem, ktoré umožňujú občianske spolužitie.

Ako príklad by sme mohli spomenúť význam boja s negramotnosťou, ako prostriedku na presadzovanie sociálnej spravodlivosti. Preto má štát špecifické, neodňateľné práva a moc v otázkach výchovy a vzdelávania, na ktoré má každý človek neodňateľné právo. (1) Toto potom oprávňuje, ako špecifickú požiadavku na spoločné dobro, vstup štátu a jeho zasahovanie do istých úrovní vzdelávacieho procesu, aby študenti mohli napríklad získať prístup ku konkrétnemu univerzitnému vzdelaniu, alebo k iným druhom profesionálnej činnosti.

V tomto kontexte vystupuje do popredia otázka, či nedochádza ku stretu záujmov rodičov a štátu, či sa tieto nestávajú nekompatibilnými, alebo či sa na druhej strane tieto

záujmy môžu aj navzájom dopĺňať. Do akej miery môže rozhodovať štát bez toho, aby tým nepreberal na seba práva rodičov? Za akých okolností by mohol intervenovať, aby zaručil práva detí vo vzťahu k ich rodičom?

V skutočnosti sú to otázky, ktoré sa netýkajú imanentnej roly štátu vo výchove a vzdelávaní. Napriek tomu možno už prinajmenšom od 18. storočia pozorovať nežiadúcu tendenciu vo verejnej správe v mnohých krajinách, ktorá sa usiluje získať stále exkluzívnejšiu rolu vo výchove a vzdelávaní. Niekedy sa to už približuje k temer úplnému monopolu výchovy a vzdelávania na školách.

Podstatou tejto tendencie je nárokovať si právo na presadzovanie jediného etického princípu na každého človeka, ktorý je založený na občianskej morálke, vychádzajúcej zo súboru univerzálne

platných etických princípov, ktoré každý akceptuje. V tých najextrémnejších prípadoch to viedlo k temer totalitnému štýlu, ktorý odoberá občanom zodpovednosť za formovanie si svojho vlastného svedomia a morálnych úsudkov, a a takto stavia prekážky aktivitám a životnému štýlu, ktorý nie je propagovaný verejnou mienkou tvorenou alebo podporovanou štátom.

Tieto ciele sú presadzované nadmerne „neutrálnou“ výchovou a vzdelávaním v tzv. štátnych školách, izoláciou alebo ekonomickým eliminovným vzdelávacích iniciatív vychádzajúcich z občianskej spoločnosti, alebo nepriamo, zriadením štátnej legislatívy a akreditácie požiadaviek na vzdelávacie programy, ktoré sú také špecifické a vyčerpávajúce, že nepripúšťajú možnosť pre ďalšie konkrétne vzdelávacie iniciatívy. V

praxi to vedie k monopolizácii vzdelávania, alebo k vzdelávaciemu „pluralizmu“, ktorý je čisto nominálny.

V tomto kontexte je dôležité si uvedomiť, že takzvaná „neutralita“ štátnych vzdelávacích programov je vonkajšia, pretože tieto programy vždy obsahujú aj konkrétnu ideologickú orientáciu. Okrem toho skúsenosť dokazuje, že tieto typy iniciatív sú často prepojené so snahou „emancipovať“ ľudskú kultúru od akéhokoľvek náboženského rámca, alebo so snahou podkopať isté základné morálne hodnoty, ako je napríklad opravdivý ľudský pohľad na manželskú lásku, materstvo, právo na život od počatia až po prirodzenú smrť.

V posledných rokoch sa takéto trendy v školách presadzovali princípmi, ktoré sú vhodnejšie pre univerzitné

prostredie, princípmi ako napríklad akademická sloboda a sloboda prejavu učiteľov. Sloboda vo vzdelávaní sa tak redukuje na predpokladanú slobodu učiteľov vyjadrovať svoje myšlienky a formovať žiakov v súlade so svojimi vlastnými názormi, v rámci ústupku zo strany štátu. Pod takýmto pojmom slobody sa často skrýva hlboká nedôvera v schopnosti rodičov a spoločnosti ako celku, zaručiť výchovu k čnostiam a občianskej zodpovednosti detí. Tieto ťažkosti možno prekonať, keď budeme mať na pamäti to, že školy dopĺňajú zodpovednosť rodičov za vzdelávanie ich detí, a že „verejná správa má povinnosť zaručiť toto rodičovské právo a zabezpečiť konkrétne podmienky pre jeho uplatnenie," (2). To znamená, že by sa mali riadiť „princípom subsidiarity".

Sloboda vzdelávania

Obhajobu práv rodičov na výchovu a vzdelávanie ich detí v škole – či už proti nadmerným kompetenciám verejnej správy, alebo indoktrinujúcim tendenciám učiteľov – možno definovať ako slobodu vzdelávania. Je to to isté prirodzené právo rodičov videné z perspektívy ich vzťahu k štátu alebo vzdelávacej inštitúcii. Sloboda vzdelávania je preto ľudské právo, ktoré majú rodičia pri výchove a vzdelávaní svojich detí v súlade so svojím presvedčením. (3) Môže sa to týkať učebných osnov (výber jazykov, rôznych druhov športu), ale aj metodických a pedagogických otázok (napríklad možnosť nekoedukovaného vzdelávania, otázky disciplíny).

Prirodzene, tento priestor zahŕňa aj náboženskú orientáciu. Rodičia za normálnych okolností chcú vychovávať svoje deti vo svojej vlastnej viere, v súlade s vlastným

presvedčením a praxou. Nie je to ideologická či denominačná záležitosť, ale sa to vzťahuje na prirodzené právo rodičov. Táto sloboda im zaručuje, že ony sami sa podujmú na úlohu výchovy svojich detí, či tak už urobia sami, alebo zvolia školu alebo iné prostriedky, ktoré považujú za vhodné a nevyhnutné, alebo si dokonca môžu vytvoriť vlastné vzdelávacie centrá. „Štát má zreteľné povinnosti v tom, aby podporoval, riadil vzdelávanie a dohliadal naň. Vyžaduje si to rovnosť príležitostí pre súkromné a štátne inštitúcie. Dohliadať neznamena robíť obštrukcie, vytvárať prekážky, obmedzovať slobodu." (4)

Toto právo tiež zodpovedá zákonnej povinnosti verejnej správy poskytovať mladým ľuďom minimálne, základne vzdelanie, teda počas obdobia, keď sú deti ešte v starostlivosti svojich rodičov. V dôsledku toho sloboda vzdelávania

sa vzťahuje na vzdelávacie aktivity, ktoré majú špecifickú spoločenskú dôležitosť, a poskytujú sa deťom na základe platnej legislatívnej úpravy. Táto sloboda implikuje skutočnosť, že štátne školy nie sú jediné, ktoré sú schopné poskytovať certifikované minimum vzdelávania, ktoré zákonne požaduje verejná správa.

Keď sú deti ešte maloleté, výchovná činnosť učiteľov sa neriadi voľným odovzdávaním vedomostí, alebo akademickou slobodou, ktorá je vlastná univerzitnému prostrediu. Učitelia vzdelávajú a vychovávajú hlavne s autoritou, ktorú im delegujú rodičia, a tak dávajú svoje profesionálne schopnosti do služby rodičov, aby im tak pomáhali v poskytovaní takej výchovy a vzdelávania, aké rodičia túžia dať svojim deťom. V rámci kontextu školy možno aktivitu čiteľa najlepšie definovať ako „paternálnu“, nikdy nie ideologickú. Sloboda vzdelávania

nie je o tom, že škola sa stáva ideologickým „činiteľom“ štátnej moci, ale v tom, že škola by mala konať na základe právomocí, ktoré jej delegujú rodičia.

Povinnosť zapájať sa do otázok výchovy a vzdelávania

Všetci občania, a obzvlášť rodičia, či už individuálne alebo v rámci rôznych združení, majú právo a povinnosť vstupovať do verejnej sféry, keď ide o otázky výchovy a vzdelávania, ako základnej súčasti verejného dobra. „V živote národov sú dva základné aspekty: zákony o manželstve a zákony o výchove. A v tejto oblasti musia byť Božie deti – z lásky ku všetkým stvoreniam – pevné a musia dobre a šľachetne bojovať.

(5)

Táto pevnosť pri obhajobe rodiny a manželstva sa zakladá na práve, ktoré neudeľuje štát alebo spoločnosť, ale na prioritnej

skutočnosti toho, že vychádza z ľudskej prirodzenosti. Rodičia sa preto majú domáhať uznania práva na výchovu a vzdelávanie svojich detí, alebo práva delegovať túto právomoc tým, ktorým dôverujú. Tieto práva sú obhajobou suverénnosti rodiny voči záujmovým skupinám, ktoré by sa mohli snažiť zasahovať do vzdelávacích aktivít.

Zo strany rodičov to vyžadujú veľký zmysel pre zodpovednosť, ako aj ich iniciatívu. Sv. Josemaría takto radil: „Budete sledovať každý krok detí, ktoré vám Boh zveril, a uvedomíte si, že tou najdôležitejšou vecou vo vašom živote je dobre vychovať svoje deti. Nestačí len priviesť ich na svet, to robia aj zvieratá. Musíte im odovzdať svoje duchovné hodnoty, kresťanské ideály, vašu lásku k Bohu, vašu oddannosť Panne Márii."(6)

J.A. Araña - C.J. Errázuriz

Poznámky:

[1] Por. Ján Pavol II., Posolstvo UNESCO, 2. júna 1980; Kongregácia pre doktrínu viery, Instruction Libertatis conscientia, č. 92.

[2] Katechizmus Katolíckej Cirkvi, č. 2229.

[3] Cf. Ibid.

[4] Sv. Josemaría, Rozhovory č 79.

[5] Sv. Josemaría, Vyhňa č. 104.

[6] Sv. Josemaría, Poznámky počas stretnutia 18. novembra 1972.

.....